

ПАСТИРСЬКИЙ ЛИСТ

ГРИГОРІЯ ХОМИШИНА

ЕПИСКОПА СТАНИСЛАВІВСЬКОГО

ДО

ДУХОВЕНСТВА СТАНИСЛАВІВСЬКОЇ ЕПАРХІЇ

НАЦІОНАЛЬНА ЧИ ОБ'ЯВЛЕНА ВІРА

АБО

РОЗВАЛ ЧИ ШЛЯХ ТВОРЧОСТІ.

СТ А Н И С Л А В І В 1935

НАКЛАДОМ ЕПИСКОПСЬКОГО ОРДИНАРІЯТУ.

ГРИГОРІЙ ХОМИШИН

Божою Милістю і Св. Апостольської Столиці в Римі
Благословенням

СТАНИСЛАВІВСЬКИЙ ЕПИСКОП

Всечесному Духовенству Станиславівської Епархії
Мир о Господі і Архипастирське благословення

„Праведный же ѿ вѣры живъ
вѣдетъ.“ (Рим. I. 17).

„Сїа єсть побѣда, побѣдив-
ша мїръ, вѣра наша.“ (I. Іоан.
V. 4.)

Віра нам каже, що Ісус Христос воплочений Син Божий, Бог правдивий, є всего начаток і кінець: „Язъ єсмь Я́лфа ѿ Ѡме́га, нача́токъ ѿ конѣцъ“ (Апок. XXI. 6). Ним все сталося і без него нічо не сталося, що сталося: „Бсѧ тѣмъ бѣша, ѿ безъ негѡ ничтѡже бѣсть, єже бѣсть.“ (Іоан. I. 3.)

„Понеже Ним все сталося, що на небі і на землі, видиме і невидиме, чи престоли, чи держави, чи князівства, чи власти: все Ним і в Ним сотворене. І той перед всім і все в Ним існує.“ „Якѡ тѣмъ создана ѿ бѣша всѧческаѧ, ѿже на нѣсї ѿже на землі, видимаѧ невидимаѧ, ѿще прѡбли, ѿще, гдѣствїѧ, ѿще нача́ла, ѿще

вла́сти: вса́ческаѧ тѣмъ ѿ не́мъ созда́шасѧ. И́ то́й є́сть прѣ́жде всѣ́хъ, ѿ вса́ческаѧ въ не́мъ состо́ятсѧ“ (Колос. I. 16—17). Всявселенна зі всіми своїми творами вийшла з рук Божих. — Діявол не вийшов з рук Божих, він сотворений як Ангел, але сам з власної вини став упавшим духом. Прокляті в пеклі також самі з власної вини є такими, якими є.

І як все вийшло з рук Божих, так все має Богу служити на його хвалу: „*И́зъ Го́сподь Бѣ́гъ, сіє моє є́сть йма, сла́вы моеѧ ѿно́мъ не да́мъ.*“ (Ис. XLII. 8). Всі сотворіння почавши від Ангелів і людей обдарених розумом і свобідною волею, а скінчивши на сотворіннях органічних і неорганічних мають Богу служити і Його хвалу голосити. Чоловік як отримав початок і своє існування від Бога, так має вернути до Бога і коли сповнить свобідно і вірно свою службу Богу за свого туземного життя, осягне Бога і в Бозі вічно буде жити в повній радості і щасливості.

Бог своїм Провидінням все обнімає, піддержує і всім управляє. З під Його всемогучої власти і сили ніхто і нічо не є виняте. На цілій вселенній нема ані найменшого місця, нема ніякої хвилини, де і колиби Бог не був діяльний своєю необмеженою і всемогучою властю і силою. Світ природний і надприродний, духовий і фізичний, від Него у всім залежить і Йому підчинений. Всі справи дочасні і вічні, всі події, відбуваються під правлінням всемогучої мудрости Божої. Словом, нічо не діється на небі і на землі і по цілій вселенній без зарядження, або дозволу і допусту Божого. — Се загально нам каже обявлена віра.

Відтак з огляду, що правди віри Богом обявлені і св. католицькою Церквою до вірування подавані і голошені, є правди незломні, вічно тревалі, непомильні і

конечні до досягнення вічного добра, — тому нашим конечним обов'язком є не тільки в ті правди твердо вірити, але також їх придержуватися і ними нормувати не тільки наше душевне життя з надприродної благодати, але також у всіх справах земних і дочасних, бо тільки тоді ті дочасні справи будуть правдиво хосенні для дочасного і вічного добра. Се добре розуміє і розуміє кожний праведний чоловік і після них живе. І тому св. Ап. Павло каже, що праведник з віри живе.

Щоби з віри жити, треба у всіх справах не тільки душевних надприродних і вічних, але також всіх справах життєвих, дочасних, навіть найменших і буденних, — треба сповнити три конечні умовини, а саме, найперше розумом кожду справу саму в собі розважити, що се за справа, до чого зміряє і який її вислід, відтак питатися, чи вона у всім відповідає засадам надприродної віри, а вкінці коли годиться з засадами віри, треба її сповнити, як сего віра домагається, або залишити, як се противиться засадам віри і то в однім і другім разі під диктатом совісти. Хто інакше поступає, той провиняється проти розуму, віри і совісти. Чи отже ходить про справи на полі економічнім, чи просвітнім, чи політичнім, за всігди треба руководитися не тільки розумом, але також і то передовсім засадами віри і совісти і після них їх сповняти. В противнім случаю не тільки провиняємося проти розуму, віри і совісти, але також всі ті справи будуть змарновані і обернуться на шкоду. Надприродна віра отже повинна за всігди і всюди проводити розумови і совісти.

Для пояснення возьмім теперішне положення нашого народу в Польщі. Ми не можемо з тим погодитися, що ми в Польській Державі. Наша ментальність ще з часів австрійських, коли ми боролися з Поляками і мали свою інстанцію у Відні. Ми забуваємо, що Поляки ма-

ють вже свою державу, що наша інстанція то польська Варшава. Се нам диктує простий розум.

Ми програли війну і то з власної вини. Ми страшили відтак все через наївну, делікатно сказавши, політику наших політиків і патріотів, як також через непримириму їх опозицію. І ми знаходимося в Польській Державі майже всего позбавлені.

Тут відтак віра нам каже, що се для нас тяжкий допуст Божого Провидіння, котре провадить долею всіх народів. Чому Провидіння Боже одні народи понижає а другі вивисшає, се не наша річ судити. Дороги Божі для нас укріті, але всі оправдані і святі.

В часті можемо догадуватися причини того Божого допусту. Пригадаймо собі, як ми тяжко провинилися перед Богом, Церквою і релігією. Не хочу тут ширше над сим розводитися. Я се представив в моїм Пастирським Листі про політичне положення українського народу в Польській Державі, як і в нинішнім Листі в дотичних місцях підчеркую. Ми плачемо і обурюємося, що большевики на Великій Україні мордують безпощадно наш нарід і що винищили нашу інтелігенцію. Але пригадаймо собі, що там якраз патріоти і провідники сами вложили свою шию в большевицьке ярмо і ще й нарід туди попровадили. Там патріоти ділилися на різні партії, а назва кожної з тих партій зачиналася від „с“ т. є. соціялісти і то різних категорій: соціялдемократи, соціял-радикали, соціялреволюціонери, соціяланархісти і т. д. Провидіння Боже отже дає нам тепер школу і то тяжку школу, щоби ми опамяталися, ввійшли в себе і прийняли то все як покуту. І коли ми сего не зрозуміємо і не виконаємо, зовсім загинемо.

Коли хто кине в пса каменем, то він зі злости гризе камінь, а не звертає уваги, хто кинув тим каме-

нем. Нас ударило Боже Провидіння, котре уживає різних середників після доцільности кари зглядно покути.

Треба отже з розуму, віри і совісти брати ту школу, в якій тепер знаходимося з допущу Божого. А коли відбудемо ту школу гідно, то Христос за нас не забуде, нас не відкине, дасть нам навіть нашу власну державу.

А не тільки в політичних справах, але також у всіх інших треба руководитися розумом, вірою і совістю. Тимчасом у нас взяв перевагу дух національної віри над засадами об'явленої віри. У нас „нація“, „добро народу“, „справа народу“, — се догмат понад догмати надприродної віри. Вистарчить клич: „сего домагається добро нації“, або: „се національна справа“, щоби на сліпо без розбору сей клич прийняти і ту народню справу виконувати, хочайби та народна справа колідувала, або навіть йшла в явний розріз з надприродною вірою, добром Церкви і релігії. Значить у нас національна віра взяла верх понад об'явлену віру і тому майже все, що робиться за ініціативою і почином Церкви і що має на меті поширення і поглиблення засад об'явленої віри і етики в людським життю, — у нас або легковажиться, або просто поборюється, бо те все не підходить і не є згідне з духом національної віри.

В 1933 р. під днем 14. жовтня я видав Пастирський Лист про Католицьку Акцію, в котрій на основі висказів Апостольської Столиці представив я обширно і докладно хосен і конечність Кат. Акції серед заливу грізних филь потопу розкладових течій і напрямів. Католицька Акція се конечний постулят приказаний теперішнім Св. Отцем Папою Пієм XI., котрий між іншими сказав: „Тому Ми казали виразно, що Католич. Акція належить від тепер беззаперечно до пастирських обов'язків з одної сторони і до християнського життя вірних з другої сторони. Тому також все, що зро-

битися, або понехається в її хосен, або проти неї, буде се зроблене або понехане в хосен, або проти ненарушимим законам совісти і Церкви.“

Щоби після приказу Св. Ап. Столиці виконувати Кат. Акцію, треба було подумати про якийсь реальний і конкретний середник для реалізованя Кат. Акції. В тій ціли я постарався о статут Товариства „Скала“. Товариство те хотяй не становить ще самої організації Кат. Акції, одначе вона на нім має спиратися і через него має Кат. Акція здійснювати справи, які входять в обсяг її діяльности. Се Товариство має скупити в собі всіх віруючих і доброї волі світських католиків, котрі мають відтак поширювати Кат. Акцію. Се Товариство обнимає всі культурально-супільні справи і своїм статутом є залежне від Церкви і стоїть під її властю. Вкінци се Товариство, як централь в Станиславові, має право основувати парохіяльні читальні „Скала“ по парохіях в Дієцезії.

Коли те все остало оголошене, загрожено мені генеральною атакою від Централі „Просвіти“ і Українського Ревізійного Союзу Кооператив. Коли я про те довідався, я не міг здива вийти, я не міг додуматися властивої причини. Прецінь в моїй відозві до Духовенства з дня 27. жовтня 1933 р. я зовсім не виступив проти Централь тих Установ, я тільки вказав на розкладову роботу в многих читальнях „Просвіти“, як також кооператив на провінції. За се повинні бути вдячні мені ті Централі, а не грозити атакою. Крім сего Товариство „Скала“ і читальні парохіяльні „Скали“ мають на ціли поширення і поглиблення засад віри і етики на всіх ділянках супільного життя, отже мають гарну ціль і добро народу, бо де совість вироблена на засадах віри і етики, там вся праця є хосенна і причиняється до вироблення і скріплення сили народу. Се

якраз є хосенне і так для читалень „Просвітм“ як і кооператив. А чому в часописях даються чути голоси на тревогу, що в многих кооперативах величезні дефіцити, що діються зловживання? Бо до провадження інтересу треба не тільки фахових сил, але також совісти виробленої на основі засад віри і етики. Так само річ мається з читальнями „Просвіти“. Не вистарчить оснувати читальню і згуртувати членів, але треба конче також подбати, щоби ті члени були люди чесні і солідні, бо в противнім разі читальня стане приютом всяких розкладових чинників, які спричинять розвал в народі.

Вкінци у нас основуються установи і запроваджуються організації, радикальні і сельробівські чи радше большевицькі і проти них ні звідки не чути генеральної атаки. Чому отже погроза тільки проти Товариства „Скала“ і її парохіяльних читалень? Яка властива причина? — Бо Товариство „Скала“ не підходить під засади національної віри, бо є залежне від Церкви, бо має на собі знамя Церкви. Бо у нас до того дійшло, що Церква не сміє мати права горожаньства, що вона не сміє основувати своїх установ і організацій, вона має служити як рабиня, але не має до нічого права, бо вона у нас немов винята зпід права, бо у нашім громадянстві має перевагу національна віра понад обявленою.

В 1934 р. у грудни видав Головний Виділ Товариства „Просвіти“ у Львові відозву до українських громадян і громадянок високопатріотичну відозву в справі складок на „Просвіту“. В тій відозві між иншими сказано таке: „Увесь український народ проїнятий до „Просвіти“ любовю, вдякою і найвищою пошаною. **На неї не сміє піднятися ніяка святотатська рука**“. Сего рода висказ є зухвальством, бо святотатство сповняється тільки в справах релігії, як прим. зневага Св. Тайн чи инших святих справ. Одначе в розумінню Головного

Виділу „Просвіти” є зовсім послідовно, бо коли возьметься під увагу національну віру, то вона має „святощі”, котрих порушення є „святотатство”. — Крім сего під тою „святотатською рукою” розуміється рука Станиславівського Єпископа, котрий посмів порушити філяр національної віри, бо заняв нег’ативне становище супроти розкладової роботи многих читалень „Просвіти” на провінції.

Що під „святотатською рукою” розуміється рука Станиславівського Єпископа, доказом най буде се, що так її зрозуміли по читальнях „Просвіти” на провінції. В одній читальні, коли відчитано повисшу відозву, виділовий читальні пояснив в той спосіб, що під „святотатською” рукою розуміється зарядження в справі оснoвування „попівських” читалень „Скали” і при тім накинувся в брутальний спосіб на Єпископа і „попів”, що „не тримають з народом”. Сеї інтерпретації про „святотатську руку” правдоподібно не видумав виділовий сам, але мусів його поучити хтось з висшого і дальшого місця. На загальних знова зборах читалень „Просвіти”, на котрих є делегат філії „Просвіти”, говориться про ту справу рівнож, але делікатніше і обережніше, а саме, „що одна лишень читальня правдиво народня, а се читальня „Просвіти”, — прочі якби вони не називалися і хтоби їх не попирав, то народними вони не є, а їх оснoвування то кирия на народній ниві”.

Одного не можу зрозуміти. Ту відозву підписали як члени Головного Виділу „Просвіти” ундисти і радикали, а між ними видніють підписи одного священика, одного монаха ігумена Чина св. Василя Великого і навіть Президента Генерального Інституту Католицької Акції. Як се можливо? Чиж і вони також малиби стати ісповідниками національної віри і тому осудили католицького Єпископа як „святотатника” в справі національної

віри? Сего не можу припустити. Здається, їх імена підписано без їх відома, якто звичайно водиться, або коли сами підписали, то певно не застановилися і несвідомо підписали. Бо колиби знали, про що ходить і свідомо і добровільно підписали, то той цілий Головний Виділ в комплеті требаби назвати „nette Gesellschaft“ і бувби зразковим конкубінатом духовим.

Дня 29. червня 1935 р. відбувся перший конгрес української молоді в Станиславові. На тім конгресі радили над вихованням молоді, над відродженням і будучністю цілої нації. Потому проголошено аж 26 резолюцій. У тих всіх резолюціях нема ані згадки про Бога, про Церкву і релігію. В них зазначено чисто ляїцистичного духа, гірш поганського, бо й погане мають якусь релігію, хотяй фальшиву. В першій резолюції сказано, „що в часі, коли з усіх сторін іде наступ на націю, коли йде боротьба за існування цілої нації, за зломання її психічної сили, — молодь та її творча праця є **одиноким чинником** відпору“. (підкреслення мое). Значить, всі інші чинники, як: Церква, віра, релігія не мають ніякого значіння, рівнож старше покоління, то нездарне лахміття, котре належить зложити до магазину, чи радше викинути на смітник. Ся резолюція свідчить про таку гордість, зарозумілість і самохвальбу, котра межує з горячковим станом тифу, або ненормальним думанням розуму. До президії того конгресу як також до резолюційної комісії увійшли також старші особи і тому треба дивуватися, що вони допустили до такої резолюції, хіба вони справді хотіли виставити собі свідоцтво духово гнилих і мертвих трупів. Одначе нема що сему дивуватися, бо наше старше покоління було колись таке, як наша молодь, воно так виховало молоде покоління і тому не може осудити свого власного діла. „Das ist Fluch der bösen Tat“.

З приводу того конгресу вийшла одноднівка під заголовком: „Лицем до молоді“. В тій одноднівці подані є також реферати виголошені в часі конгресу. Між ними є поміщений реферат секретара Централі „Просвіти“ під заголовком: „Духове виховання нації і молоді“. Повно там високопарних висловів про триєдинство основних духових сил, про почування, захоплювання, про самодіяльність, самоосвіту, самовиховання, про націю як найвисшу природну і духову єдність, про безсмертного і вічного духа нації і т. п.

Одначе позитивних засад і преміс, логічного звязку і конкретного заключення годі навіть додуматися.

Наведу один уступ дослівно: „В ділянці цінностей духа народу — взагалі не може бути мови про якесь „давання“, чи „відбирання“, як це можна робити з добрами матеріяльними. Тут може бути спільна праця, що є життєвою конечністю усіх людей. І єдине, найбільше та найкраще, що людина одна одній може тут зробити, це навчити й заставити її: самій усе те творити. Тут кожна одиниця мусить дати з себе все те, на що її стати. Всі дають в одну скарбницю духа й зі спільних його здобутків -- усі вибирають. Є це співділання чи інакше кажучи: творча кооперація духових сил народу. Так теж і треба сьогодні розуміти діяльність нашої „Просвіти“.

Вся та хаотична філософія стремить очевидно до анархізму з огляду на „рух, що його звемо самовихованням, самоосвітою і самодіяльністю народу“, як се сказано на іншій місци в тій рефераті. Значить, те самовиховання, та самоосвіта і самодіяльність має виконуватися без сталої і определеної норми і без авторитету, словом, як хто хоче, а се є нічо іншого як духовий анархізм.

Се й потверджує трета резолюція, в котрій сказа-

но: „Найбільша цінність кожної людини і спільноти нації — се її духові сили: воля, почування і розум. Вони є найбільшою основою людського життя”. На першій отже місці воля, то значить, роби, що хочеш.

Таж прецінь навіть у диких людей виконується виховання під проводом авторитету родичів і старших і нема самовиховання, самоосвіти і самодіяльності молоді. Що кажу у диких людей, навіть у звіриннім світі старі, інстинктом права природного, проводять і учать молоді свої, прим. стара птиця перша учить свої молоденькі як літати і живитися. А що казати про пчоли, або мурашки, де авторитет має своє категоричне значіння. Словом, навіть в фізичнім світі органічнім і неорганічнім видно сліди в більшій або меншій мірі авторитету на основі кінечних природних прав, а тим більше в світі духовім, у людей, мусить бути респектований авторитет определений на основі засад об'явленої віри і котрий має свою санкцію від абсолютного і найвисшого, яким є Бог. Тимчасом секретар „Просвітський авторитет у вихованню молоді і голосамовиховання, самоосвіти і самодіяльності. Кожда одиниця має дати з себе все те, на що вона спроможна, то після самовиховання, самоосвіти і самодіяльності, то всі наскладають такі і тільки здобутків до спільної народньої скарбниці, тільки і такого добра, що від него „суверенний авторитет нації” завалиться.

З таких „здобутків“ виходить не кооперація духових сил народу, але в них остаточна розбіжність і розвал всіх духових сил народу, що дійсно у нас є знаменною ціхою, — дідичний анархізм.

З того анархізму не промоститься „шлях праці молоді“, як се говорить в 12-тій резолюції, з сего шляху не „вийде вона напевно на широке поле творення

нашого нового та кращого національного життя“, бо той шлях вивертає всяке логічне думання і всякий реальний і позитивний порядок життєвий, бо той шлях: „це самодіяльність, самовиховання і самоосвіта“. Поминувши абсурдне твердження про „самодіяльність“, „самовиховання“ і „самоосвіту“, але надто простий розум каже, що перше мусить бути освіта розуму і вироблення волі, а відтак діяльність. -- Але після засади анархізму все має бути навпаки.

І се пропагує секретар Централі „Просвіти“. І для поширення і скріплення сеї пропаганди сказано в 7-мій резолюції: „Такою спільнотою праці є для нас „Просвіта“, що за перше та найголовніше своє завдання має: організувати й виховувати духові сили народу. Тим то обов'язком усіх українців є своїм загальним, поголовним і постійним членством та всебічним творчим зусиллям підтримати, поширити та як найбільше посилити ці великі змагання „Просвіти“.

Можливо, що Централь „Просвіти“ буде гнівна на мене за сі мої завваги про ідеологію її секретаря. Одначе я як катол. Єпископ і вірний син мого народу, ніяк не можу погодитися з анархістичними теоріями її секретаря. А не тільки я як Єпископ, але кождий розумно і логічно думаючий чоловік не може з такими видумками погодитися. Бо навіть поминувши норми і засади надприродної віри, то кождий, хто кермується природним розумом, той в кождім разі респектує і примінюється до незломних природних законів. Тільки хто кермується хоробливою особистою уявою, той негує всяке право, навіть природне.

Майже всі резолюції ухвалені на конгресі молоді націховані високопарною фанфаранадою, мегальоманією і такі хаотичні та „інтелігентські“, що не можна в них визнатися.

Одна тільки резолюція, поминувши її чванливість про геройство, є річева, а саме друга, в котрій сказано: „Зїзд стоїть на становищі, що літа юности — це літа невсипущої твердої праці над собою, літа приготування до тяжкої життєвої борби, літа гартування сили волі й характеру, збагачування своїх відомостей і життєвого досвіду, щоб опісля служити ними найближчій по праві і серцю людській спільноті — своїй нації. Зїзд беручи під увагу вимогу хвилі вважає, що основною прикметою сучасної молоді повинно бути геройство праці над собою для нації, та сталення характерів.“

Одначе та резолюція суперечить з попередною, де сказано, що молодь є „одиноким чинником відпору“ за „існування нації“. Бо як молодь може бути чинником взагалі, а тимбільше чинником одиноким в обороні прав народу, коли вона має перше працювати над собою, гартувати силу волі й характеру та збагачувати свої відомости. Так то завсігди буває, хто поставить правду свою понад правду Божу: „И солгѣ неправда себѣ“ (Пс. XXVI. 18).

Не виную тут молодь, бо молодь як молодь, духово ще незрівноважена, може поповняти промахи, котрі можна ще оправдувати. Тут завинили старші, котрі не тільки організували конгрес, але самі виголошували реферати і самі взяли участь в комісії резолюційній. На сім одначе не кінець. Могли й старші забутись серед нинішнього хаосу, але найгірше се, що націоналістична преса, котра має претенсію на монополь опінії нашої суспільности, приняла з вдоволенням відбуття цілого конгресу, крім малого здивовання, що той конгрес молоді провадили властиво старші люде, та що реферати були занадто „інтелігентські“ так, що часть молоді на салі дрімала. Що націоналістична преса вдоволена з конгресу,

нічого дивного, бож вона духово так виховала нашу суспільність, отже не може ганити свого діла і тому преса найбільше попри старше покоління також нею виховане, поносить найбільшу і найголовнішу вину. При сій нагоді мушу висказати своє здивовання, що між привітами пересланими до конгресу молоді є також привіт від ОО. Редемптористів. Се сталося певно тому, що ОО. Редемптористи необізнані ще добре з нашими обставинами, переслали свій привіт в добрій вірі.

З того всего видко, що ціла наша суспільність у своїх верствах є хора і то дуже хора. А хора є тому, бо затратила почуття конечности надприродного чинника в життю народу. Хто понехає світло, той мусить в тьмі блудити по манівцях. Тоді люде замість признати найвисшу і абсолютну Правду, т. є. Бога, видумують божища після своєї вподоби, тоді одні других хвалять і себе зводять. І се якраз причина незвірства. Тут сповняються слова Спасителя: „Як ви можете вірувати, приймаючи славу один від другого і слави, котра походить від єдиного Бога, не шукаєте“. *Какъ вы можете вѣровати, славу другъ ꙗко другъа пріемлюще ѿ слави ѿже ꙗко єдиного Бѣга, не ищете*“. (Іоан V. 44).

Громадянство наше признає вправді в остаточнім разі, що Христос є сувереном десь там в небі, але він не сміє мішатися до народної нашої діяльності, до національної сфери, бо тут сувереном „нація“ а найвисша ціль, то посвята і служба для національного добра і нації. І тому не уважається, що служба Христу Богу і цілковита для него посвята, тим самим найкраща служба і посвята й для народу. Хто з надприродної віри працює і совісно сповняє свої обовязки, хто почувается з совісти любити свій нарід, його боронити, для добра народу наразитися на всякого рода терпіння і стоїть при своїм народі з віри і за нічо не хоче його покину-

ти, той не патріот, той не сповняє національного героїства. А чому? Бо він не крикун, бо він не демагог, бо він не поставив „нації“ як найвисшу ціль свого життя.

В Станиславові є школи монахинь СС. Василянок. Монастир не має ніяких фондів і дібр на своє удержання. Він зданий на дохід зі шкіл. Одначе се зовсім не вистарчає не тільки на удержання самих монахинь, але навіть шкіл і якби Єпископський Ординаріят не подбав про допомогу, то монахині мусілиби або з голоду вмерти, або требаби їх порозміщувати по інших засібнійших монастирях поза Станиславівською Дієцезією. І се діється серед „глибоко релігійного“ суспільства, котре не тільки не інтересується і не відчуває незавидного положення монахинь, але кромі сего ще агітує можливими і неможливими способами проти їх шкіл, а за дівочою гімназією „Рідної Школи“. Таж ті монахині найкраще посвятилися для народу, бо себе цілковито посвятили Христу Богу і тим самим найкраще посвятилися й народови. Чи їх школи не є рідні, чи не мають на ціли добра народу тому, що їх провадять монахині, що вони стоять під впливом Церкви?!

З причини легковаження засад об'явленої віри і нехтовання надприродного чинника в життєвих справах нарід загнаний в сліпу вулицю, знайшовся в безвихіднім положенню. Наші патріоти і політики грали ролю непримиримих героїв і борців за націю. Націоналістичні часописи гльорифікували саботажі. І з сеї причини зачали спадати на нарід удари за ударами і ми дійшли до того, що все стратили. А патріоти і політики наші змінили тепер фронт і стали льяльними, щоби осягнути бодай які такі окрушини, хоч при инакшій тактиці могли в свій час осягнути правдиві здобутки. Перед тим всякий голос накликуючий до опам'ятання і розумної рефлексії уважалося як зраду, як злочин супроти народу. А тепер вже

пізнали свій блуд, але вже за пізно. Чи ж не краще було відразу провадити розумну політику і зайняти льояльне становище зглядом держави, в котрій знаходимося, як сего домагався простий розум і конечність? Чи не краще було як льояльні горожани домагатися і користати з належних нам прав, ніж тепер зі стратою робити відворот? І все те сталося в ім'я „нації“ і „національного добра“.

В ім'я „нації“ і „національного добра“ у нас спогадено навіть святі справи. Ми оплювали свого часу реформу Чина ОО. Василян. Св. Йосафат уважений як чужий. Єпископи, наколи не йдуть під командою наших політиків і патріотів, знеславлені, вони не мають належної пошани і послуху. Стан безженний священників названо найнеморальнішою інституцією. „Оборонці гр. кат. Церкви“ своїми плюгавими письмами знеславили Церкву перед своїми і чужими. „Лісові чорти“ розвинули були свій прапор. Громадянство наше так поразене духовою сліпотою, що те все апробує і кожного похвалами виносить, хто нас ошукує і зводить, або коли нам схлібає і усипляє в горячці хоробливого націоналізму. І ми нині нарікаємо на свій нещасний стан, одначе видимо причину всего лиха не в собі, але у чужих. Се тяжкий допуст Божий, але справедливий.

І з сеї причини виробився у нас хаос, замішання, словом, кромішна тьма, серед котрої просперує духовий конкубінат правди і фальшу, добра і зла. А се найлячніший стан, бо стан злітніння.

Беру до рук тижневник, котрий уважає себе за католицький. В нім видніє подоба одного з наших ієрархів, відтак подоба одного з наших письменників, котрий у своїх письмах захвалював православіє, унію називав гнилою кладкою і боронив священника-апостата. Вкінці читаю в тім тижневнику також похвали в суперлятивих

для конгресу української молоді, про котрий була вже висше мова. У нас є ще інші часописи, котрі уважані є за католицькі, а не мають духа католицького.

Тому кілька літ при відкриттю пам'ятника письменника богохульника дефілювали перед тим пам'ятником українські протестантські пастори, за ними учениці католицьких шкіл, відтак радикали, націоналісти і всі прочі, а в одній церкві правилося за него Богослуження.

Світський інтелігент в Товаристві „Бесіда“ виголошує новорічні желання, в котрих між іншими каже: „Дай Боже, щоби до року „каменярі“ розбили „Скалу“. Він ундист, але йому милі радикали-каменярі. Думавби хтось, що він безбожник. Ні! Він з жінкою йде до церкви, сповідається і приймає пасхальне св. Причастіє. Він отже має подвійну душу. Сею подвійною душею відзначається переважна часть нашої світської інтелігенції.

Се видко також між простим станом. В церкві не один, побожний, молиться, бе поклони, а поза церквою він радикал, він ганить Церкву і уїдає на „попів“.

Значить, служимо Христу і Ваалови, хочемо погодити Христа з Ваалом. Найлучшим доказом є також те, що „Лісові Чорти“ на своїм прапорі прикрасили діавола знаменем св. хреста.

Се все наведене, мерзість перед Богом і тому Христос випльовує нас з своїх уст. Доки у нас буде такий хаос, доки буде душевна зизоокість і подвійність, наш нарід не народиться, як нарід, буде родитися і ненародиться, ніколи не скристалізується і не оформиться. Завсігди буде в пливкім стані, буде чисельна маса, але без позитивної сили і ідеї.

* * *

Всечесні Отці! З гірким болем душі я пишу сей Пастирський Лист, в котрім я представив печальне поло-

ження нашого народу, бо я люблю мій нарід і бажаю для него всего найлучшого добра. Думаю, що й Ви, Всечесні Отці, відчуваєте сей біль, бо Ви також любите свій нарід і то любите з розуму, віри і совісти.

Длятого не можу припустити і навіть подумати, щоби Ви далися захопити кличами і засадами схибленого і шкідливого націоналізму, чи радше національної віри. Бож Ви священники, олтареві служите, Ви призначені на виключну службу Христу Богу і Його Церкві. Ви не тільки самі маєте бути на скрізь переняті засадами об'явленої і надприродної віри, але також її сторожами і проповідниками.

Коли у світських людей душевна зизоокість і душевна подвійність є мерзість перед Богом, то се булоби якимсь потворним злочином, колиби був священник з зизокою і подвійною душею. Він вправді носивби клирикальну одіж, удававби сторожа і провідника віри і етики, з другого боку одначе руководивсяби тільки засадами національної віри, видівби тільки світські установи і організації, ними інтересувався, їх попірав, словом для них живби, хотяйби ті установи і організації йшли в розріз з вірою і Церквою і тим самим спричиняли розвал народного добра.

Коли глибоко застановитесь і вдумаетесь, то муsite признати, що священник бувби безличним гіпокри-том, колиб він цілував руку Єпископа, світив в очи, примилювався і схліб'яв, щоби осягнути парохію, або запомогу, а поза плечі уважав ту руку Єпископа за ворожу і святотатську, бо вона підіймається в його очах проти „святощів“ національної віри.

Беручи справи в світлі об'явленої віри і з точки розуміння кат. Церкви, Ви самі мусілибисьте назвати трутнем і паразитом такого священника, котрий з церкви жие, її завдячує своє істнування, одначе олтар уважавби тіль-

ки жерелом і варстатом своїх доходів, не дбаючи про хосен і розвій Церкви, не вразливий на її справи і далекий від труду і змагань для оборони Церкви перед ворожими наступаючими. Такий справді бувби черваком, котрийби розточував Церкву аж до її основ. — А вже навіть подумати тяжко, щоби знайшовся такий священик, котрийби ревнував, одначе на шкоду Церкви. Котрийби своєю ментальністю і своєю діяльністю скріплював навіть ворожі Церкві світські установи. Се справді бувби зрадник Христа і Його Церкви!

Догадуюся, що многі з Вас Всечесні Отці, відчуваючи тяжке і невідрадне нинішнє положення, прибиті на душі і залякані, тратять духа і питаються, чи і який є вихід і ратунок. Ні! Не треба упадати на дусі. Слухаймо, що каже св. Ап. Йоан: „Сїа єсть побѣда побѣдивша мїръ, вѣра наша“. (I. Іоан V. 4). Дивімся на величавий похід праведних, котрі вірою все побідили: „Иже вѣрою побѣдиша царствїа, содѣлаша правдѣ, полѣчиша ѿвѣтованїа, заградїша ѡуста львѡвъ: Оугасїша силѣ ѿгненнѣю, ѡбѣгоша ѿстреа меча, возмогоша ѿ немоци, бѣша крѣпцы во бранѣхъ, ѡбратиша въ бѣгство полки чуждїхъ“ (Євр. XI. 33-34). — Йдім за голосом і вказівками катол. Церкви. В ній зложеній депозит віри, в ній неспожита сила, у неї світло правди, бо нею про водить Дух св. Вона безпечним кораблем серед потопу.

Якраз в сих часах, коли духова тьма зачинає обнимати людство, коли приготовляється загальний ворожий наступ проти Церкви, — Апостольська Столиця подає як успішний середник і зброю до боротьби, а саме Католицьку Акцію, котра має на цілі оборону релігійних і моральних засад, заразом розвій здорової і хосенної суспільної акції для відновлення католицького життя в родині і суспільности.

Сей поклик Апостольської Столиці відноситься до всіх віруючих і практикуючих світських католиків, а разом є приказом для духовенства, котре має уважати Католицьку Акцію за **інтегральну часть свого душпастирства**. Се відноситься до духовенства і тутейшої Дієцезії. Щоби одначе Кат. Акцію здійснювати в Дієцезії, треба було перше створити позитивний і реальний середник, котримби можна згуртувати вірних спосібних до виконання Кат. Акції. В тій ціли я постарався о статутове Товариство „Скала“ як Централю в Станиславові і Читалень парохіяльних тогож Товариства по парохіях. Основування отже читалень парохіяльних „Скали“ не є чимсь добавочним, залежним від доброї волі і охоти душпастирів, але як ціла Кат. Акція, є інтегральним обовязком душпастирства.

Маю надію і пересвідчення, що Всеч. Отці зрозуміють і відчують сей конечний, інтегральний обовязок свого душпастирства і будуть виконувати ревно і совісно. Нехай ніхто не звертає уваги на голоси і кличі світських патріотів перенятих духом національної віри і нехай ніхто не вяжеться ними. Вони твердять, що церковні організації і установи злишні, або навіть шкідливі, бо вже є світські установи і організації і що основування нових церковних загрожує істнуванню світських. Ні! Церква, се богочоловіча Держава, се всевітна Установа, котра має від Христа їй дану найвищу власть і силу до свого істнування і розвою для вічного і дочасного добра цілого людства. Вона не противиться світським хосенним установам і їх не зносить, навпаки вона прихильно до них відноситься і їх спомагає, але з другого боку вона має право основувати і запроваджувати свої установи і організації для сповнення свого найвищого завдання Христом Спасителем їй порученого і приказаного. Лише атеїст, явний і завзятий ворог Божий, може се право Церкві заперечити і його поборювати.

Навіть колиби світські установи були ідеальні, в руках ревних католиків, для Церкви прихильних, то й тоді Церква має право оснований свої власні установи і організації. Світські установи хочайби які ідеальні, ніколи не є певні. Члени їх можуть змінитися і прийти нові ворожі. Маємо клясичний примір на Дівочім Інституті в Перемишлі. Той Інститут двигнуло духовенство, кождочасний Єпископ був Покровителем, а тимчасом прийшли інші люде, котрі відкинули Покровительство Єпископа і копнули духовенство. А чому? Бо не забезпечено Церкві впливу і власти над тим Інститутом.

Длятого нехай ніхто в своїй добродушности не успокоює себе, що дана установа світська є безпечна, бо знаходиться під проводом світських інтелігентів, католиків. Бож знане, що наша інтелігенція на загал беручи, ліберальна, а многі хочай уважані за католиків, одначе мають подвійну душу, як се попередно сказано. В церкві признають Христа, але поза церквою жиють і ділають після засад національної віри. Активних і добре зорієнтованих світських католиків є дуже мало, можлиби їх на пальцях почислити.

Для ілюстрації вище сказаного наведу правдивий примір. В однім окрузі Головою філії „Просвіти“ є інтелігент католик, котрий тішиться довірям тамошного духовенства. Тимчасом та філія „Просвіти“ під головством сего „католика“ засипує читальні „Просвіти“ по парохіях злими книжками, а сам Голова скликує збори читалень в неділі і свята не повідомляючи місцевого пароха, толерує по читальнях „Просвіти“, навіть у виділі, людей підозрілих, непевних, неморальних, для Церкви просто ворожих. Тойже Голова не перепинив просвітянську анкету з цілого округу скликану делегатом Товариства „Просвіти“ на неділю на 10 год. перед полуднем, коли правилася Служба Божа в місцевій церкві. Дім „Прос-

віти“, де відбувалася анкета, положений близько церкви, все було получене зі збіговиском і галасом на велике згирщення вірних, що йшли до церкви на Богослуження. Сей Голова „католик“ оправдувався тим, що він тої днини був на читаній Службі Божій о 8-мій год. рано, але забув, що тому обовязкови не могли задоситьучинити всі відпоручники завізвані на ту анкету з дальших місцевостей і що тою анкетною спричинено велике згирщення для всіх вірних тої місцевости. Ось тип нашого світського інтелігента „католика“!

Не можна також себе успокоювати, що світські установи радо приймають в члени і запрошують священників, а то тому, бо деякі установи хотять мати солідну фірму. Але коли вони зможуться на силах, тоді покажуть своє правдиве лице і виступять отверто до боротьби проти Церкви і самого духовенства. І що тоді робити? Накликувати вірних до відвороту на ніщо не придасться, бо одні вже затроєні ворожим духом відвернуться від духовенства, а другі скажуть: таж ви священники туди нас заохочували, туди нас заганяли, запевнюючи нас, що се добре, хосенне, бо се патріотичне. А тепер кажете нам відвертатися. Чому нами крутите? А щож ви за провідники? Видно ви самі сліпі і нас сліпих провадите! І якаж тоді булаби доля духовенства? Курки, що висиділа качат, котрі на воду втікають, а курка без качат по березі сама ходить. Но хотяйби ніякі світські установи не мали на ціли якогось укритого підступу і наміру, то таки Церков має право і духовенство має обовязок основувати і запроваджувати церковні установи і організації, бо і в тих добрих світських установах можуть змінитись люде і обставини і обернутися проти Церкви і віри.

Представивши ясно і докладно хосен і конечність Катол. Акції в моім Пастирським Листі з дня 14. жовтня

1933 р, і в Відозві до Духовенства з дня 27. жовтня 1933 р. як також в нинішнім Пастирським Листі не маю сумніву, що Ви Всечесні Отці, з тим більшим ревнован-ням підійметеся труду в справі основиування читалень па-рохіяльних „Скали“ і що самі вступите в члени Центра-лі Товариства „Скала“, та що приєднаєте для сего То-вариства многих членів так світських інтелігентів як і селян, робітників та міщан.

На всякі заміти маєте відповідати: Церква має пра-во основиувати свої установи і організації. Як ремісник не сміє заперечити другому ремісникови заложити свій варстат, як купець не сміє заборонити другому купцеви отворити свій склеп, так ніхто не сміє заборонити свя-щеникови основиувати церковні установи і організації.

Одначе не тільки Всечесні Отці, маєте право, але також є Вашим конаечним обов'язком основиувати Читаль-ні парохіяльні „Скала“, а се для двигнення і розвою у нас Церкви як також для повного сповнення завдан-ня Вашої душпастирської праці.

Сим спричините прояснення у нас жахливого замі-шання і хаосу. Через се відділиться світло від тьми, добро від зла, чеснота від злочину. А се перша і абсо-лютна умовина до двигнення і розвою Церкви а в слід за тим і добра народу, бо тільки тоді є можливість і успіх в поборюванню ворожих і розкладових таборів, та вся-ких небезпечних установ і організацій. Бо де все помі-шане, там не знати, де приятель, де ворог, з ким разом йти, а з ким боротися. Сего вкінци домагається також Ваше власне добро. Бо маючи організації і установи під впливом і властю Церкви, можете бути за них певні, що вони не заведуть і що будете мати ту потіху, що Ви своїм душпастирством причинилися до положення основ-загального добра.

Коли для світських установ священик много напра-

цюється і натрудиться, чи може бути за них певний? Ще за життя може дізнати гіркого заводу. Бо можуть прийти ворожі агітатори і за короткий час можуть знищити його довголітню працю і труд. Духовенство отже, котре не дбалоб про церковні установи і організації, само під собою копалоби гріб. Знав я одного священика як великого труженика на національнім полі. Много трудився також для добра матеріяльного своїх парохіян. Був певний, що має у них повне довіря. Прийшли вибори до Сойму. Був певний за своїх парохіян, що всі будуть голосувати за народним кандидатом. Тимчасом прийшли радикальні агітатори і за одну ніч переробили виборців так, що всі, крім одного, голосували за радикальним кандидатом.

Приказуючи основувати парохіяльні Читальні „Скала“, я далекий від того, щоби поборювати без розбору всякі світські установи і організації, як: просвітянські, економічні та інші, коли вони для Церкви не ворожі, коли члени їх є добрими христіянами-католиками. Ні! До них треба відноситися прихильно і їх по можности спомагати, а заразом чувати і остерігати, щоби вони не звиродніли і не стали лівими. Одначе головний труд і змагання треба звернути на основування і розвій читальень парохіяльних „Скали“, котрі будуть заразом гальмою і для світських установ, щоби до них не закрався розкладовий вплив.

Також звертаю увагу, щоби в основаних читальнях парохіяльних „Скали“ постаратися про хосенні книжки та про правдиво католицьку пресу. Бо булиби „последная горша первих“, (Мат. XII. 45). якби в католицьких читальнях читалися часописи націоналістичні, часописи ліберальні, чи навіть радикальні. Бо тоді під католицькою фірмою вигідно, легко і неспостережено розвивався би напрям ворожий Церкві і вірі. Сказав я, що треба

постаратися про правдиво католицьку пресу, бо у нас і таке ведеться, що якийсь часопис вважається за католицький, а вдійсности не є католицький, як я попередно доказав на однім „католицьким“ тижневнику.

Не перечу, що справа основування Читалень парохіяльних „Скала“ получена з великими труднощами, перепонами і напастями. Одначе не сміє ніхто опускати рук і попадати в зневіру. Всяке добре діло трудом доконується. Без боротьби нема чесноти, без жертви не осягається заслуг, великого, позитивного добра і спасення. Пригадую щераз слова св. Ап. Йоана, котрі треба завсіди мати на тямці: Побіда, котра побідила світ, віра наша. Вірою треба перенятися, вірою треба взятись до праці і труду, бо тільки вірою можемо побідити. Треба завсіди мати перед очима і наслідувати примір Христа Спасителя, котрий претерпів хрест не зважаючи на пониження і напасти: „Претерпѣ́ крѣ́стъ ѿ срамотѣ́ не радѣ́вѣ.“ (Євр. XII. 2.).

Благодать Господа Нашого Ісуса Христа і любов Бога Отця і Причастіє Св. Духа най буде з Вами всегда. Амінь.

Дано в Богородчанах, дня 22. липня 1935.

† Григорій
Епп.